

УДК 330.34:658

Кравчун А.С.

кандидат наук з державного управління, здобувач,
Класичний приватний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей формування вітчизняного інвестиційного ландшафту на основі просторового підходу. Обґрунтовано суть поняття «Інвестиційного ландшафту» як упорядкованої просторової структури, що характеризує зміну інвестиційних реалій визначеної території. Прийнято, інвестиційний ландшафт будь-якої територіальної одиниці можна описати наступними показниками: обсяг капітальних інвестицій; обсяг прямих іноземних інвестицій; обсяг фінансових вкладень підприємств, охарактеризовано їх вагомість та роль у структурі. Досліджено динаміку зміни компонентів інвестиційного ландшафту України за 2010–2017 роки. Побудовано тривимірне подання інвестиційного ландшафту, яке продемонструє його структуру та дає можливість виявити зони, що потребують згладження за рахунок застосування засобів і технологій фінансової компенсації, механізмів територіального перерозподілу інвестиційних ресурсів, також за допомогою пошуку інструментів усунення недоліків інвестиційного образу окремих територій.

Ключові слова: інвестиційний ландшафт, динаміка, структура, просторовий підхід, капітальні інвестиції, іноземні інвестиції, фінансові вкладення підприємств.

МЕТОДОЛОГИЯ ПРОСТРАНСТВЕННОГО АНАЛИЗА ИНВЕСТИЦИОННОГО ЛАНДШАФТА УКРАИНЫ

Кравчун А.С.

Статья посвящена исследованию особенностей формирования отечественного инвестиционного ландшафта на основе пространственного подхода. Обоснованно суть понятия «Инвестиционного ландшафта» как упорядоченной пространственной структуры, характеризующий изменение инвестиционных реалий определенной территории. Принято, инвестиционный ландшафт любой территориальной единицы можно описать следующими показателями: объем капитальных инвестиций; объем прямых иностранных инвестиций; объем финансовых вложений предприятий, охарактеризованы их значение и роль в структуре. Исследована динамика изменения компонентов инвестиционного ландшафта Украины за 2010–2017 годы. Построено трехмерное представление инвестиционного ландшафта, которое продемонстрировало его структуру и дает возможность выявить зоны, требующие сглаживания за счет применения средств и технологий финансовой компенсации, механизмов территориального перераспределения инвестиционных ресурсов, также с помощью поиска инструментов устранения недостатков инвестиционного образа отдельных территорий.

Ключевые слова: инвестиционный ландшафт, динамика, структура, пространственный подход, капитальные инвестиции, иностранные инвестиции, финансовые вложения предприятий.

METHODOLOGY OF THE SPATIAL ANALYSIS
OF THE INVESTMENT LANDSCAPE OF UKRAINE

Kravchun A.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the formation of the domestic investment landscape based on the spatial approach. The essence of the "Investment Landscape" concept as an ordered spatial structure, characterizing the change in investment realities of a certain territory, is grounded. Accepted, the investment landscape of any territorial unit can be described by the following indicators: the volume of capital investments; foreign direct investment; the volume of financial investments of enterprises, characterized their importance and role in the structure. The dynamics of changes in the components of the investment landscape of Ukraine for the years 2010–2017 is investigated. To visualize the recall of the surface of the investment landscape, we used the MATLAB system. A three-dimensional representation of the investment landscape was built, which demonstrated its structure and makes it possible to identify areas requiring smoothing through the use of funds and technologies for financial compensation, mechanisms for territorial redistribution of investment resources, also by searching for tools to eliminate the deficiencies of the investment image of individual territories.

Keywords: investment landscape, dynamics, structure, spatial approach, capital investment, foreign investment, financial investments of enterprises.

Постановка проблеми. Інвестиційний ландшафт є однією з найважливіших складових економічного розвитку будь-якої території та охоплює усі галузі національної економіки тим самим забезпечуючи технічний прогрес. Вкрай важливим аспектом дослідження інвестиційного середовища є виявлення та аналіз територіальної неоднорідності. А саме застосування ландшафтного підходу дозволяє виявити просторові взаємозв'язки між усіма його складовими, оскільки базується на формуванні інвестиційної інфраструктури, що одночасно об'єднує окремі території та джерела фінансування [1]. Враховуючи необхідність комплексного підходу до вивчення інвестиційного ландшафту, виявлення тенденцій його розвитку, ми вважаємо за доцільне застосувати просторовий аналіз. Методи просторового аналізу дають можливість досліджувати інвестиційне середовище на основі його структурних складових та їх властивостей. Спираючись на результати просторового аналізу можна розробляти проекти збалансованого територіального інвестиційного розвитку, моделювати та прогнозувати розвиток окремих економічних сфер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиційна діяльність завжди була у центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, тому наукових робіт із цього напрямку досить багато. Зокрема, дослідженню сучасних тенденцій інвестиційної діяльності присвячені праці таких вчених як, А.В. Суханова, О.А. Прокопчук, Є.Ю. Мордань, К.С. Закорко [2] та інші. Особлива заслуга у теоретичному обґрунтуванні організації економічного простору належать відомому німецькому економісту Августу Льюша [3]. Проблеми просторового розвитку економічних територій присвячені праці таких науковців як, Н.И. Кожухов, Л.И. Кожухова, Н.Я. Крупинин, Ю.Ю. Павлюк [4], П.Я. Дегтярьов [5], Т.В. Пепа [6] та інші. Питанням оцінки інвестиційного ландшафту окремих територій та аналіз факторів, що впливають на приток та відтік інвестицій займався Д.В. Кораблев [1]. Та не дивлячись на значний науковий доробок у даній сфері, все ж таки дослідження інвестиційної діяльності на основі просторового аналізу є досить новими, актуальними та потребують подальших систематичних досліджень.

Постановка завдання. Дослідити особливості формування вітчизняного інвестиційного ландшафту на основі просторового підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день дуже актуальною залишається проблема структурування економічного простору, яке доцільно проводити за допомогою ландшафтного підходу. Який базується на дослідженні та структуруванні економічного простору окремих територій. Детальний аналіз територіального економічного простору дозволить виявити проблеми пов'язані із розвитком окремих галузей економіки, специфіку їх інвестуванням, конкурентні переваги та взаємозв'язок між різногалузевими просторовими структурами. Застосуємо ландшафтний підхід до аналізу вітчизняної інвестиційної реальності.

Залежно від області дослідження науковці розглядають ландшафт з різних сторін, відповідно до їх видових похідних, а саме природний, антропогенний, культурний та економічний [3]. Аналізуючи існуючий понятійний апарат щодо визначень суті базових понять на основі взаємозв'язків між основними їх складовими, обґрунтовано суть поняття «Інвестиційного ландшафту», що представлено на рис. 1.

Відповідно до наукових досліджень Августа Льюша [3], який є основоположником теорії організації економічного простору, під економічним ландшафтом він розуміє «переплетення ринкових зон різних товарів і послуг». У теорії Льюша економічний ландшафт неоднорідний за своєю природою та передбачає формування різного роду економічних сфер. Однією із таких економічних сфер є сфера інвестиційної діяльності, яку можна досліджувати в межах окремих регіонів, галузей народного господарства так і на загальнодержавному рівні. Інвестиційний простір, як і економічний в цілому, можна структурувати залежно від реалізації економічних інтересів та відповідних їм сфер діяльності. Територіальне інвестиційне планування на основі ландшафтного підходу є одним із пріоритетних напрямків розвитку конкурентних переваг окремих територій (регіонів) та країни в цілому.

Розглядаючи вітчизняний економічний простір як своєрідний інвестиційний ландшафт, варто враховувати обмежуючі фінансові фактори просторового порядку. Тобто мається на увазі обмеженість фінансових ресурсів держави та окремих підприємств. У роботі [3] доведено, що окрема територія (державна, регіон, підприємство) зазвичай знаходиться у межах визначеного економічного ландшафту. А отже, даний

факт впливає на коливальні зміни обсягів інвестиційних ресурсів. Застосування інвестиційно-просторового підходу до розміщення інвестиційних ресурсів дозволить збалансувати їх територіальний розподіл.

Просторовий ландшафтний підхід передбачає вивчення структури інвестиційного ландшафту і виділення територіальних одиниць, що дозволить виявити найбільш перспективні. Тож, важливим моментом є аналіз структури інвестиційного ландшафту, а саме усієї сукупності внутрішніх взаємозв'язків між його складовими. Єдність та цілісність ландшафту забезпечується саме існуванням постійних та стійких взаємозв'язків. Інвестиційний ландшафт під впливом різноманітних чинників постійно змінюється. Трансформації обумовлені відповідними стратегічними державними напрямками розвитку економічної системи в цілому та станом її розвитку у певний період. Відповідно до [1] інвестиційний ландшафт (ІЛ) будь-якої територіальної одиниці можна описати наступними показниками:

- обсяг капітальних інвестицій (KI);
- обсяг прямих іноземних інвестицій (Piі);
- обсяг фінансових вкладень підприємств (Vк).

Зазначені вище показники описують динаміку інвестиційного ландшафту України, їх взаємодію представлено на рис. 2.

Саме обсяги капітальних та іноземних інвестицій становлять основу інвестиційної діяльності будь-якої території (країни чи регіону). Також вкрай важливими є фінансові вкладення підприємств, адже вони спрямовані саме на розвиток підприємницької діяльності. Зростання обсягів капітальних інвестицій та власних вкладень підприємств у своїй більшості направлені на оновлення основних засобів, впровадження новітніх інформаційних технологій, інновацій та управлінського досвіду, забезпечуючи цим стабільний розвиток як підприємства так і галузі в цілому. А зростання обсягів прямих іноземних інвестицій сприяє покращенню інвестиційної позиції країни на міжнародній арені та зменшенню зовнішнього боргу країни.

Наведемо динаміку зміни усіх компонентів інвестиційного ландшафту України за останні вісім років (рис. 3). Обсяги капітальних вкладень та прямих іноземних інвестицій в економіку України досліджуються нами у попередніх наукових працях, тому у даному дослідженні приділимо більше уваги аналізу обсягів

Рис. 1. Конструктивне визначення поняття «Інвестиційний ландшафт»

Джерело: запропоновано автором на основі [2; 3; 4; 5; 6; 7]

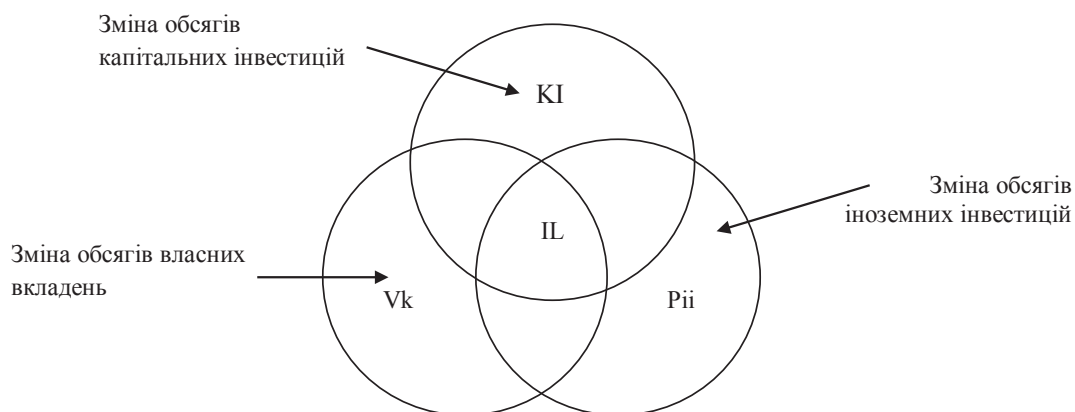

Рис. 2. Структура інвестиційного ландшафту України

Джерело: побудовано автором на основі [1]

фінансових вкладень підприємств. Обсяги фінансових вкладень підприємств мають зростаючу тенденцію.

Так у 2017 році вони зросли відносно 2016 року на 27,5% або на 62245,3 млн грн, а порівняно з 2010 роком у 2,51 рази. Щороку підприємства фінансували власне виробництво у середньому на 176337,3 млн грн, середнє лінійне відхилення складає 40592,1, що свідчить про незначне відхилення щорічних значень від середнього. Коефіцієнт варіації становить 29,21%, що менше за граничне значення ($v \leq 30\%$), а отже дискретний ряд обсягів фінансових вкладень підприємств є однорідним. Також можемо стверджувати про достатню однорідність часових рядів, що характеризують динаміку обсягів капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій, оскільки значення коефіцієнту варіації складає 27,81% і 14,19% відповідно. Сукупність прямих іноземних інвестицій є найбільш однорідною та показує незначне відхилення від середнього значення.

Для здійснення якісного аналізу структури інвестиційного ландшафту України автор вважає за доцільне застосувати просторовий підхід. Оскільки однорідний простір обмежує розуміння структури інвестиційного ландшафту, тому розглянемо його у тривимірному просторі. За даними [8, 9] побудуємо просторове подання структури поверхні інвестиційного ландшафту. Для візуалізації відклику поверхні інвестиційного ландшафту скористаємося системою MATLAB, результати графічного подання наведено на рис. 4.

Як видно з рис. 4, інвестиційний ландшафт обмежений своїми зовнішніми формами, а саме структурними складовими. Злам поверхні інвестиційного ландшафту України обумовлений стрімким відтоком іноземних інвестицій. Зменшення прямих іноземних інвестицій пов'язаний з рядом причин, однак основними з яких є війна на сході країни та відсутність дієвих зрушень. Та варто зазначити, що у 2017 році іноземні інвестиції незначно зросли (лише на 3,8%), що дає надію на подальше покращення інвестиційної ситуації в країні.

Просторова динаміка досліджуваних даних свідчить про незначне відновлення інвестиційної привабливості країни. Головна площина інвестиційного ландшафту утворюється завдяки зростанню обсягів капітальних інвестицій та фінансових вкладень підприємств. Структура багатовимірного простору інвестиційного ландшафту свідчить про його неоднорідність на основі сформованих різного роду інвестицій.

Для уточнення структури відклику поверхні розглянемо попарно показниками, що описують інвестиційний ландшафт України та побудуємо відповідні їм поверхні. На рис. 5 наведено поверхню двох складових, а саме обсягів капітальних інвестицій та власних коштів підприємств.

Дивлячись на отриману поверхню (рис. 5) структурних складових інвестиційного ландшафту, можна говорити про лінійну залежність капітальних інвестицій від обсягів фінансових вкладень підприємств. Порівнюючи їх темпи зростання бачимо, що вони майже аналогічні.

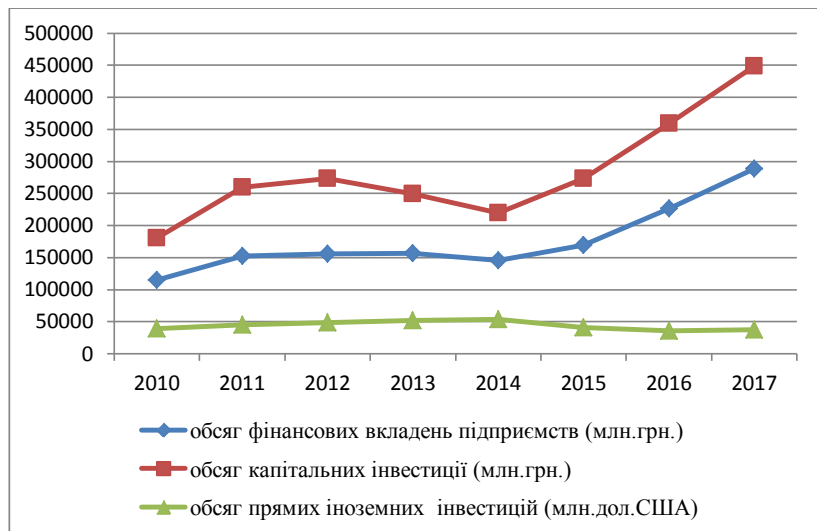

Рис. 3. Динаміка обсягів інвестиційних вкладень в економіку України

Джерело: побудовано автором за даними [8; 9]

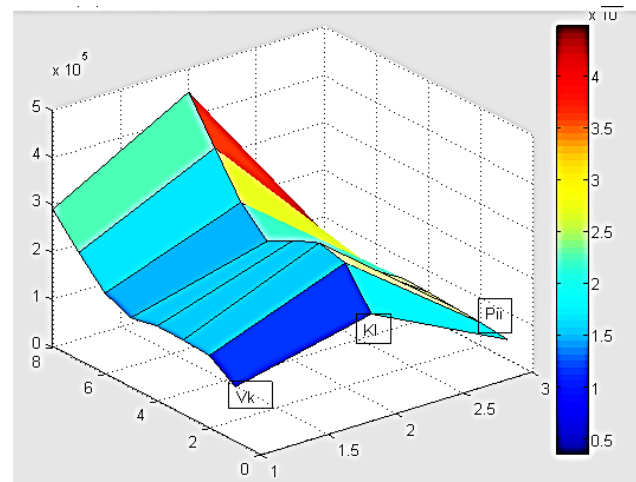

Рис. 4. Структура базового ландшафту інвестиційних процесів в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [8; 9]

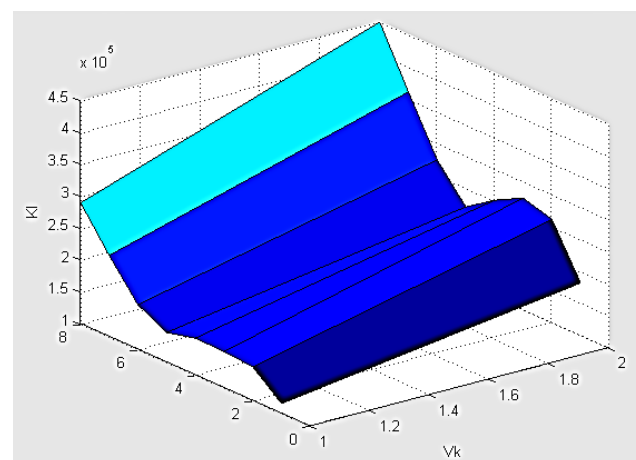

Рис. 5. Інвестиційний ландшафт: структурні складові KI, Vк

Джерело: побудовано автором за даними [8; 9]

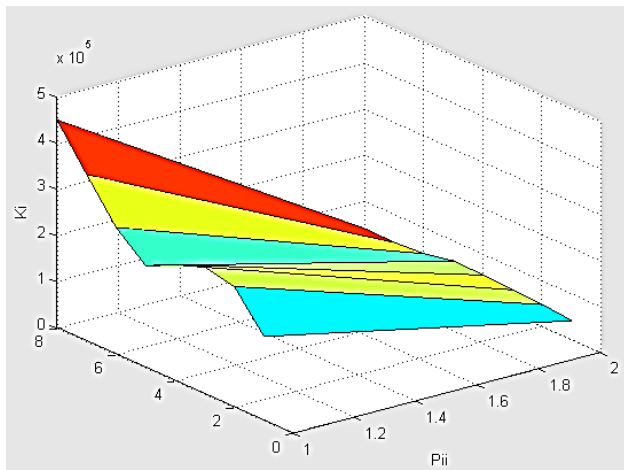

Рис. 6. Інвестиційний ландшафт: структурні складові KI, Pii

Джерело: побудовано автором за даними [8; 9]

На рис. 6 розглянемо наступну пару структурних складових інвестиційного ландшафту, а саме обсягів капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій. Отримана поверхня є досить згладженою, характеризує зміну обсягів інвестування та відбиває співвідношення точок у часі. Інвестиційний ландшафт (рис. 6) демонструє гладку поверхню, що свідчить про незначні коливання у динаміці досліджуваних інвестицій.

На рис. 7 розглянемо ще одну пару відокремлених структурних складових інвестиційного ландшафту, а саме обсягів власних коштів підприємств та прямих іноземних інвестицій.

Аналізуючи рис. 6 та рис. 7 бачимо, що побудовані графіки є майже аналогічними, демонструють гладкі поверхні з незначним зломом, який зафіксовано на рівні 2014 року. Переломний період змінив динаміку обсягів інвестування та їх темпи зростання. Так після злому внутрішні інвестиції мають набагато швидші темпи зростання ніж іноземні інвестиції, що добре видно з отриманих поверхонь.

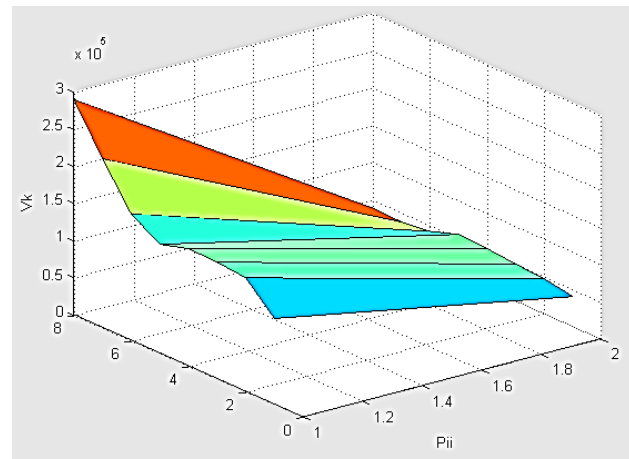

Рис. 7. Інвестиційний ландшафт: структурні складові Vk, Pii

Джерело: побудовано автором за даними [8; 9]

Висновки з проведеного дослідження. Запропонований підхід до аналізу просторового інвестиційного ландшафту дає змогу реально забезпечити системний характер досліджень територіального інвестування. Ландшафтний підхід дозволяє більш ґрунтовно та всебічно досліджувати суть інвестиційних процесів на територіальному рівні, налагоджувати та вирівнювати інвестиційні потоки у відповідності до сучасних економічних реалій. Тривимірне подання інвестиційного ландшафту наочно демонструє неоднорідність його структури та дає можливість виявити зони, які потребують згладження. Згладження інвестиційної неоднорідності можливе за рахунок застосування засобів і технологій фінансової компенсації та механізмів територіального перерозподілу інвестиційних ресурсів. А також за допомогою пошуку інструментів усунення недоліків інвестиційного образу окремих територій. Подальші дослідження будуть спрямовані на проведення просторового аналізу та побудову інвестиційного ландшафту за галузями вітчизняного народного господарства.

1. Кораблев Д.В. Инвестиционный ландшафт макрорегиона дальнего востока. Финансовая аналитика: проблемы и решения. Экономика и экономическая наука. 2013. № 29(167). С. 38–43. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/investitsionnyu-landshaft-makroregiona-dalnego-vostoka> (дата звернення: 26.08.18).

2. Мордань Є.Ю., Загорко К.С. Сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. С. 63–67. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-2-2017/16.pdf> (дата звернення: 15.08.2018).

3. Леш А. Географическое размещение хозяйства. Москва: Иностранная литература, 1959. 455 с.

4. Павлюк Ю.Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем. Збірник наукових праць ВНАУ. Економічні науки. 2011. № 2(53). С. 42–47. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf> (дата звернення: 28.08.18).

5. Дегтярев П.Я. Проблемы структурирования экономического пространства (ландшафтный подход). Региональная экономика. Проблемы теории и практики. 2013. № 14(293). С. 55–59. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/problema-strukturirovaniya-ekonomicheskogo-prostranstva-landshaftnyu-podhod> (дата звернення: 28.08.18).

6. Пена Т.В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики. Держава та регіони. Серія. Державне управління. 2009. № 2. С. 17–21.

7. Гуцуляк В.М. Ландшафтно-геохімічне районування Чернівецької області. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 587–588. Географія. С. 7–12. URL: https://collectedpapers.com.ua/wp-content/uploads/2013/09/002_7_12_Guculak.pdf (дата звернення: 28.08.18).

8. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності – Офіційний сайт Державного комітету статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua.

9. Капітальні інвестиції – Офіційний сайт Державного комітету статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua.

E-mail: kucherovahanna@gmail.com